

РОЛЬ ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕК В СИСТЕМІ ОСВІТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

У сучасному глобалізованому світі поряд з освіченою й фаховою компетентністю особливого значення набуває розвиток і виховання особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем. Найбільше реалізують ці завдання у системі освіти обдаровані діти, яких необхідно підтримувати, створюючи сприятливі умови оволодіння ними тією чи іншою діяльністю, розв'язку певних завдань. В останні роки питання теоретико-методологічних основ обдарованості, методик діагностики обдарованості, підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми викликають посилену увагу з боку науковців і педагогічних працівників, батьків (проводяться семінари, конференції, досвід роботи з обдарованими учнями висвітлюється на сторінках періодичних видань, у наукових збірниках, посібниках, підготовлено методичні рекомендації щодо організації роботи з цими дітьми, впроваджуються результати експериментальної програми «Обдарованість» у практику діяльності навчальних закладів тощо). Проте досліджень щодо ролі шкільної бібліотеки у супроводі системи освіти з обдарованими дітьми у психолого-педагогічній та бібліотекознавчій літературі недостатньо.

Мета статті – вивчення ролі шкільних бібліотек у інформаційному забезпеченні потреб обдарованих учнів, висвітлення системи роботи бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів з обдарованими школярами.

Досліджуючи проблему обдарованості педагоги стверджують, що цей термін походить від слова дар. Обдарованість - це генетично обумовленим компонент здібностей, який розвивається у відповідній діяльності або деградує при її відсутності [7]. Обдарованість — комплекс задатків і здібностей, які за сприятливих умов дозволяють потенційно досягти значних успіхів у певному виді діяльності (чи діяльностей) порівняно з іншими людьми. Обдаровані діти -

діти, які випереджують однолітків у розвитку [5].

Науковці К. Платонов, Б.Теплов, Г. Костюк, А.Савенков, Н.Летес, О. Кульчицька, Р. Моляко зазначають, що оточуюче дитину середовище повинно бути максимально насиченим інформаційно, що стане важливою допомогою успішному розвитку учня. На нашу думку, значну роль у створенні інформаційного середовища школи відіграє правильно вибудована система роботи бібліотеки - інформаційного кабінету № 1 навчального закладу.

Теоретичні і практичні питання ролі шкільних бібліотек у забезпеченні навчально-виховного процесу у школі досліджували: П.Рогова, А.Малько, В.Мозгова, О.Матвійчук та інші. Зокрема, більшість науковців вбачає трансформацію шкільних бібліотек в сучасні шкільні бібліотечно-інформаційні центри, медіатеки. Висвітлюючи термінологію поняття «шкільна бібліотека» варто зазначити, що це культурно-просвітницький і науково-допоміжний соціальний інститут, що забезпечує акумуляцію і загальнодоступність документально-інформаційних ресурсів (книг, періодичних видань та інших носіїв інформації), які містять і зберігають знання, накопичені в процесі розвитку людства і сприяє розвитку інтелектуального і культурної потенціалу [1].

Шкільний бібліотечно-інформаційний центр (ШБІЦ) - це структурний підрозділ, що включає фонд книг, різноманітні інформаційні і технічні засоби, має в наявності педагогічно зумовлений комплекс обладнання і меблів, читальний зал з робочими зонами, в яких створені умови для індивідуальної роботи та розвитку навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищення професійного рівня вчителів. Бібліотека-медіатека – це підрозділ загальноосвітнього навчального закладу, обладнаний аудіовізуальними і комп'ютерними засобами для різноманітних форм організації діяльності учнів, для забезпечення змісту, методики навчального процесу і виховної роботи [3].

Поступово, саме у бібліотеці-медіатеці, обдаровані учні зможуть повноцінно задовольняти свої інформаційні потреби, навчатимуться пошуку

синтезу, узагальненню інформації, одержаної з різних джерел. Тому, провідним напрямом роботи сучасних шкільних бібліотек є формування інформаційної культури учнів, особливо обдарованих, оскільки за визначенням, яке подає Енциклопедія освіти «обдаровані діти» - діти, які мають високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей. Їх вирізняє здатність безпомилково кваліфікувати інформацію і категоризувати досвід [2]. Обдаровані діти звикли легко засвоювати й обробляти інформацію, тобто мають знання про інформаційну культуру, яку, як правило, сформували у них бібліотекар і вчитель, під час викладання курсу «Основи бібліотечно-бібліографічних знань» або «Основи інформаційної культури», проводячи їх у формі бібліотечних уроків.

Є. Медведева визначає інформаційну культуру як «рівень інформаційної підготовки, який дозволяє людині не тільки вільно орієнтуватися в потрібному інформаційному середовищі, а й брати участь у його формуванні та перетворенні, сприяти інформаційним контактам» [4].

Дослідницькі інтереси школярів щороку ускладнюються, що зумовлює потребу в активному використанні всіх інформаційних ресурсів, в першу чергу шкільних бібліотек. На шкільних бібліотекарів учні (за результатами опитувань) дивляться як на експертів з інформаційних ресурсів [6; 8]. Момент, коли користувач не може одержати інформацію, яка йому потрібна, найсприятливіший для його навчання. Власне бібліотекар, озброює школяра прив'язаними до конкретної інформаційної потреби знаннями і навичками. Навички інформаційного пошуку- основа для самостійної дослідницької роботи учнів, яка є однією із складових організації навчальної діяльності.

Для успішного інформаційного пошуку потрібні найрізноманітніші знання й навички: уміння працювати з новими інформаційно-комунікативними технологіями, критично осмислювати прочитане. Важливо, щоб учні мали можливість одразу використовувати набуті знання та навички під час вивчення інших предметів, а навчання використання інформаційних ресурсів було цілеспрямованим, давало результати, вселяло б віру у власні сили.

Інформаційний пошук складається з таких етапів: визначення інформаційного запиту; пошук і локалізація інформації; критична оцінка одержаної інформації; порівняння інформації, одержаної з різних джерел [9]. Визначення інформаційного запиту дуже важливий етап. Учні починають роботу з того, про що вони власне хочуть дізнатися і формулюють запитання, на які хочуть одержати відповідь. Для того, щоб навчити школярів сформулювати конкретний запит, оскільки при підготовці домашніх завдань, написанні проектів, робіт МАНу вони користуються різними бібліотеками, їм важливо орієнтуватись і знати відповіді на такі запитання: про що ви хочете дізнатися; що ви вже знаєте з даної тематики, як ви плануєте шукати інформацію, які ресурси можуть бути використані (книжки, журнали, каталоги, відео, електронні бази даних, CD-ROM, інші), чи можна довіряти конкретним джерелам, наскільки вірогідна інформація, що міститься в них, чи потрібно використовувати під час виконання завдання кілька джерел, кому будуть адресовані одержані результати. Бібліотечні працівники спільно з вчителями мають пояснювати учням, що для успішного результату потрібно вести пошук у різних напрямках, використовуючи різні інформаційні ресурси, важливо скласти план роботи, створити чітку систему і дотримуватися її. Ведення інформаційного пошуку пов'язане із значними емоційними перевантаженнями, які можуть заважати учням нормально працювати. Потрібно вже на початку роботи пояснити школярам, що непевність, сумнів, втома, зневіра, радість відкриття, азарт пошуку - нормальні емоції, природні для будь-якої дослідницької діяльності. Наступний крок — пошук і локалізація джерел інформації. На цьому етапі учні опановують різні методи пошуку, вчать користуватися різними інформаційними ресурсами, як друкованими, так і електронними й закріплюють навички роботи з довідковим апаратом бібліотеки. Важливо з'ясувати доступність різних джерел інформації, чи достатньо ресурсів учням, які є в розпорядженні шкільної бібліотеки, поради де ще можна знайти інформацію у домашній, районній масовій бібліотеках, у друзів, фахівців, поради корисні ресурси мережі Інтернет. Досвід інформаційного пошуку доцільно набувати

поступово й систематично, теоретичні знання закріплювати на практиці під час занять у шкільній бібліотеці, в процесі робіт над науково-дослідними роботами, іншими навчальними предметами. Учні вчаться працювати з довідково-бібліографічним апаратом: змістом книжки бібліографічними покажчиками, рекомендаційними списками літератури, довідковими виданнями, каталогами й картотеками. Важливим завданням є навчити учнів критично оцінювати одержану інформацію, що стає можливим лише в тісній співпраці з учителями різних дисциплін. Методика формування інформаційної культури є складовою навчально-виховного процесу освітнього закладу [9]. Набуті навички реалізуються на практиці: з'являються нові завдання й інформаційні потреби, що виникають під час навчання, які в свою чергу, дають імпульс роботі шкільного бібліотекаря, стимулюють до організації системи роботи з обдарованими учнями. Проаналізувавши публікації шкільних бібліотекарів на шпальтах періодичних видань «Шкільна бібліотека», «Шкільна бібліотека плюс», «Шкільний бібліотекар» за останні роки, варто зазначити, що система роботи з обдарованими учнями досить чітко в них прослідковується розпочинаючи з планування роботи, у якому виокремлено окремий напрям роботи з обдарованими учнями і до використання різноманітних форм і методів. Важливим завданням шкільних книгозбірень, що прописане у нормативних документах, висвітлено у матеріалах, поданих на Всеукраїнський конкурс «Шкільна бібліотека» за 2005-2011 роки, є збір, систематизація матеріалів психолого-педагогічного змісту на допомогу вчителям, які працюють з обдарованими дітьми, розробка системи навчання інформаційним технологіям учнів, створення тематичних карток, підбір літератури, укомплектування бібліотеки відповідною навчальною й науково-методичною літературою, довідковою літературою, енциклопедіями, технічними засобами навчання. Як головний редактор журналу «Шкільна бібліотека», редагуючи і узагальнюючи матеріали з досвіду функціонування шкільних бібліотек з усієї України, хочу відмітити найбільш часто повторювані форми роботи з обдарованими учнями. Так, у багатьох бібліотеках, створено банки даних всіх матеріалів, що

стосуються роботи з обдарованими дітьми, оформляються інформаційні бюлетені, експрес-інформація, бібліодайджести «Обдарована дитина», що дозволяє оперативно інформувати учнів про нові надходження до бібліотеки. Приділяється значна увага індивідуальній роботі зі здібними дітьми, зокрема при проведенні бесід при записі в бібліотеку та видачі книг, проводяться консультації щодо вибору певної теми наукової роботи, правильного оформлення бібліографічного списку літератури.

В систематичній картотеці визначено розділи, які мають назви: «Робота з обдарованими учнями», «Обдаровані діти», «Особистісно-орієнтоване навчання», «Індивідуалізація і диференціація в навчанні», «Формування компетентного учня», де зібрані статті із періодичних видань, наукових і методичних посібників, методичні рекомендації про розвиток індивідуальних здібностей обдарованих дітей та їх діагностику, організацію освітньої діяльності.

У бібліотеках оформлюються постійно діючі книжкові виставки та тематичні полиці «Таланти та обдарованість», «Дивовижний світ хімії, фізики, біології», «Спорт любить сміливих», «Математичним вундеркіндам».

На кожного з цих учнів оформлені карточки з тем навчальної діяльності, якими вони захоплюються. Бібліотекарі готують для них рекомендаційні списки літератури, на підставі результатів моніторингу, анкетування, інтерв'ю, складають індивідуальні плани читання «Радимо прочитати».

Бібліотеки працюють також індивідуально з кожним вчителем, використовуючи систему вибіркового розповсюдження інформації, надаючи їм відомості про новини методичної літератури, тим самим, допомагаючи вчителю розвивати особистість кожного учня. Бібліотекарі складають рекомендовані списки статей із періодичних видань, посібників на тему: «Особливості навчання та виховання обдарованих дітей». Оформляються книжкові виставки до педради: «Розвиток творчих здібностей молодих школярів», «Самоосвіта та самореалізація особистості учнів», «Розвиток читацьких інтересів обдарованих дітей», «Від творчого вчителя до обдарованої дитини», «Інтелектуальний

потенціал», проводиться їх бібліографічний огляд. Удосконалити навчально-виховний процес з обдарованими дітьми допомагають інтерактивні форми: конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, КВК, турніри, літературні конкурси, вікторини, читацькі олімпіади, інтелектуальні аукціони, інтелектуальні марафони, творчі тренінги, дебати, дискусії, організаційно-діяльнісні ігри тощо, інформаційне забезпечення яких здійснюють бібліотеки. Зокрема, підбирають необхідну літературу, організують книжкові виставки, проводять бібліографічні огляди літератури, допомагають готувати сценарії заходу [5]. На базі бібліотек працюють літературні клуби, об'єднання, гуртки за інтересами у яких учні вчать писати свої поетичні, прозові твори, зустрічаються з відомими письменниками, поетами, діячами культури, освіти рідного краю. Розвивати таланти учнів допомагає тісна співпраця шкільних бібліотек з районними (міськими) дитячими та юнацькими бібліотеками, де учні беруть участь у різноманітних конкурсах, акціях, заходах. Значущою є допомога обдарованим учням у виборі власних освітніх маршрутів, орієнтація їх на проектну діяльність, засвоєння ними різних видів роботи з текстами [8]. Актуальною залишається роль шкільної бібліотеки у розповсюдженні електронних ресурсів мережі Інтернет, електронних колекцій через бібліотечні сайти, взаємодії бібліотеки і користувача через використання Web 2.0, надання доступу користувачам до веб-архівів, фондів масових та спеціальних бібліотек створення комфортного психологічного середовища у бібліотеці.

Таким чином, формування компетентностей обдарованих учнів важливе питання сучасності. Незаперечною роль в цьому процесі займає шкільна бібліотека, яка виступає як інформаційний так і комунікаційний центр соціально-педагогічної роботи з обдарованими учнями. В арсеналі шкільних бібліотекарів України цікаві методики та форми роботи з розвитку творчих здібностей учнів. Активне запровадження у практику роботи шкільних книгозбірень сучасних інформаційно-комунікаційних технологій сприятиме більш оперативному і ефективному супроводу системи роботи з обдарованими учнями.

Список використаної літератури:

1. Глоссарий современного образования // Краткий справочник школьного библиотекаря / Г.И.Позднякова,- Спб, 2001.- С. 20.
2. Енциклопедія освіти / Академія пед.наук України.- К.: Юрінком Інтер, 2008.- С.596.
3. Матвійчук О.Є. Діяльність шкільних бібліотек по забезпеченню інформаційних потреб старшокласників: автореферат дисертації / О.Матвійчук.- К..КНУКІМ, 2004.- 20 с.
4. Медведева Є. Концептуальна модель інформаційного навчання користувачів \ Є.Медведева // Бібліотечний вісник.- 1997.- № 2.- С.4-7.
4. Організація роботи з обдарованими дітьми (на допомогу заступнику директора з науково-методичної й виховної роботи, вчителю, вихователя); Уклад.Н.П.Клименко, С.Р.Хімко.- К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2005.- 95 с.
5. Пономаренко С.Є. Робота бібліотекаря з розвитку творчих здібностей учнів / С.Пономаренко // Обдарована дитина.- 2009.- № 7.- С. 20-26.
6. Савенков А.И. Одаренный ребенок в массовой школе/ А.Савенков- М.: Сентябрь, 2001.- 208 с.
7. Тихомирова И.И. Новые школы, нанотехнологии и одаренные дети / И.Тихомирова // Школьная библиотека.- 2011.- № 1-2.- С.57-64.
8. Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів: науково-методичні рекомендації ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського; Упоряд. А.І.Рубан.- К., 2005.- 64 с.